

УДК 343.9

DOI <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2024-1-3>

Бугера Сергій Іванович,

доктор юридичних наук, старший науковий співробітник,
головний науковий співробітник,

Міжвідомчий науково-дослідний центр з проблем боротьби з організованою злочинністю
при Раді національної безпеки і оборони України,

площа Солом'янська, 1, м. Київ, 03035, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3414-0058>

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАХОДІВ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

*У статті розглянуто проблеми формування системи заходів запобігання та протидії злочинності у сфері економіки та розроблені відповідні практичні рекомендації. Встановлено, що кримінологічні підходи щодо формування системи заходів запобігання та протидії злочинності у сфері економіки потребують удосконалення зважаючи на активний процес цифровізації, що відбувається у більшості сфер життєдіяльності суспільства. Також для реалізації положень **Стратегії національної безпеки України** «Безпека людини – безпека країни» необхідним є формування дієвої системи заходів запобігання та протидії економічній злочинності, яка забезпечить: сталий розвиток національної економіки та її інтеграцію в європейський економічний простір; захист особи, суспільства та держави від правопорушень, зокрема корупційних; створить умови для забезпечення відновлення порушених прав та відшкодування заподіяної шкоди. Наголошено, що запобігання злочинності у сфері економіки, як і злочинності загалом – це винятково складна багаторівнева та різнопрофільна суспільна діяльність, яка має здійснюватися через системне застосування запобіжних заходів різного змісту та характеру, що мають єдине спрямування щодо перешикування дії детермінантів цього виду злочинності та її проявів, передусім причин і умов останніх. Також відповідно до Концепції розвитку цифрових компетентностей із збільшенням темпів розвитку цифрових технологій, впровадженням інноваційних рішень у всіх сферах суспільного життя виникає необхідність у підвищенні якості підготовки працівників для створення можливості модернізації економіки країни відповідно до сучасних вимог. Доведено, що при формуванні системи заходів запобігання та протидії злочинності у сфері економіки важливим є врахування загальних процесів цифровізації, і зокрема, доцільним є розроблення методичних рекомендацій щодо використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для підвищення рівня запобіжної діяльності відповідних суб'єктів запобігання злочинності (в т. ч. в частині підвищення професійного рівня працівників), розширення можливостей комунікації з громадськістю з вказаних проблем, впровадження практичного міжнародного досвіду.*

Ключові слова: злочинність у сфері економіки, запобігання, протидія, система заходів, суб'єкти запобігання злочинності.

Bugera Sergii. On the question of the formation of a system of measures to prevent and combat crime in the economic sphere

The article examines the problems of forming a system of measures to prevent and combat crime in the economic sphere and develops relevant practical recommendations. It has been established that criminological approaches to the formation of a system of measures to prevent and combat crime in the economic sphere need to be improved, taking into account the active process of digitalization that is taking place in most spheres of society's life. Also, in order to implement the provisions of the National Security Strategy of Ukraine «Human security – the security of the country», it is necessary to form an effective system of measures to prevent and counter economic crime, which will ensure: sustainable development of the national economy and its integration into the European economic space; protection of the person, society and the state from crimes, in particular corruption; will create conditions to ensure the restoration of violated rights and compensation for the damage caused. It is emphasized that the prevention of crime in the economic sphere, as well as crime in general, is an extremely complex multi-level and multi-disciplinary social activity, which must be carried out through the systematic application of preventive measures of various content and nature, which have a single direction to prevent the action of the determinants of this type of crime and its manifestations, primarily the reasons and conditions of the latter. Also, in accordance with the Concept of

the development of digital competences, with the increase in the pace of development of digital technologies, the introduction of innovative solutions in all spheres of social life, there is a need to improve the quality of training of employees in order to create an opportunity to modernize the country's economy in accordance with modern requirements. It has been proven that when forming a system of measures to prevent and combat crime in the economic sphere, it is important to take into account the general processes of digitalization, and in particular, it is appropriate to develop methodological recommendations for the use of modern information and communication technologies to increase the level of preventive activities of the relevant subjects of crime prevention (including h. in terms of raising the professional level of employees), expansion of opportunities for communication with the public on the specified problems, implementation of practical international experience.

Key words: *crime in the economic sphere, prevention, counteraction, system of measures, subjects of crime prevention.*

Вступ. В багатьох країнах протидія економічній злочинності визнана об'єктом державної політики, а отже і об'єктом державного управління, що знаходить формалізацію у публічному праві. Економічна злочинність визначена у нормативно-правових актах багатьох країн як ризик, виклик, загроза національній безпеці. Розробка будь-якої складової державної політики має врахувати максимально різнобічні складові, аспекти сфери суспільного життя та базуватися на стратегії програмно-цільових, комплексного змісту заходах запобігання, профілактики та інших заходів протидії економічній злочинності, як інструменту підтримки відповідного, нормативно визначеного рівня національної економічної безпеки з урахуванням умов розвитку Глобального кіберпростору [1, с. 350, 354].

При цьому кримінологічні підходи щодо формування системи заходів запобігання та протидії злочинності у сфері економіки потребують удосконалення зважаючи на активний процес цифровізації, що відбувається у більшості сфер життєдіяльності суспільства.

Матеріали та методи. Питання формування системи заходів запобігання та протидії злочинності у сфері економіки досліджували такі вчені: О. І. Барановський, А. М. Бойко, Б. М. Головкін, Д. О. Грицишен, А. П. Закалюк, В. А. Предборський, С. С. Чернявський та ін. Проте процеси цифровізації економіки та необхідність забезпечення удосконалення системи заходів запобігання злочинності у цій сфері потребують проведення подальших наукових досліджень. Методологічну основу дослідження склали загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема: діалектичний метод,

логічний метод, системно-структурний та формально-юридичний методи.

Метою статті є дослідження проблем формування системи заходів запобігання та протидії злочинності у сфері економіки та розроблення практичних рекомендацій з даного питання.

Результати. Злочинність у сфері економіки – це сукупність передбачених законом умисних корисливих злочинів, що мають об'єктом посягання легальні економічні відносини та спрямовані на задоволення матеріальних інтересів суб'єкта злочину, а за наявності у нього окремого економічного інтересу, – до отримання власного економічного результату [2, с. 116–117].

При цьому стан злочинності у сфері економіки залишається складним. Зокрема, у 2022 році було зареєстровано 2,6 тис. кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Викрито 7,9 тис. службових злочинів, з яких 2,1 тис. – факти отримання неправомірної вигоди. Також в порівнянні з 2021 роком зросла на 49% (з 10 тис. до 14,9 тис.) кількість викритих кримінальних правопорушень у сфері високих інформаційних технологій, зокрема пов'язаних з онлайн шахрайствами – в 2,8 раза (з 2,9 тис. до 7,9 тис.) [3].

Запобігання злочинам у сфері економіки являє собою узгоджену систему заходів політичного, економічного, соціального, організаційно-правового характеру, спрямованих на усунення передумов цих протиправних дій. Їх реалізація сприяє економічному розвитку, підвищенню доброботу населення, а також і загальному соціальному прогресу. До загальносоціальних заходів запобігання

злочинам у сфері економіки належать: подолання бідності та безробіття населення країни; зменшення податкового навантаження на суб'єктів підприємництва; протидія монополізації економіки, поширення конкурентних засад щодо діяльності її суб'єктів; залучення у країну вітчизняних та закордонних інвестицій; нормотворчість, яка стимулює розвиток підприємництва; забезпечення видатків на наукові дослідження тіньової економіки та розроблення заходів протидії щодо неї; забезпечення кримінологічної експертизи нормативних актів у сфері підприємництва; виховання належної правосвідомості громадян. До спеціально-кримінологічних заходів запобігання злочинам у сфері економіки, зокрема, належать: створення служб, підрозділів на підприємствах, які б відповідали за їх економічну безпеку; створення об'єднань товаровиробників за відомчою належністю, статутна діяльність яких була б спрямована на захист галузевого бізнесу [4, с. 230–232].

Необхідно зазначити, що відповідно ст. 1 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» [5] Бюро економічної безпеки України – це центральний орган виконавчої влади, на який покладаються завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави. Відповідно до покладених завдань Бюро економічної безпеки України виконує правоохоронну, аналітичну, економічну, інформаційну та інші функції.

Застосування ризик-орієнтованого підходу у діяльності Бюро економічної безпеки дозволяє прогнозувати події та випереджати їх на основі комплексного аналізу значних масивів даних, у т. ч. інформації, отриманої з автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів, банків (баз) даних органів державної влади, місцевого самоврядування. Аналіз отриманих даних на стратегічному рівні дозволяє визначати тенденції розвитку глобальних загроз економіці держави, належним чином підготуватися до можливих сценаріїв, а також оперативно вживати заходи щодо їх упередження та/або протидії. Отже, головним завданням Бюро економічної безпеки за

цим напрямом є ефективне виявлення ризиків економічній безпеці держави, їх оцінювання, встановлення ступеня небезпеки для економіки, визначення спроможності ефективно реагувати на такі ризики, а також розроблення й вжиття заходів щодо їх мінімізації та/або усунення. Таким чином робота Бюро економічної безпеки, керована аналітикою, є найбільш ефективною у боротьбі із явищами та процесами, які продукують ризики у сфері економіки, та забезпечує захист суб'єктів господарської діяльності від безпідставного втручання у їх діяльність [6].

Також Бюро економічної безпеки України та Управління з питань запобігання зловживанням та шахрайству при Єврокомісії (European Antifraud Office – OLAF) домовилися про нові напрями співпраці. Йдеться, у першу чергу, про запровадження практичних навичок, обмін досвідом у розслідуваннях конкретних кейсів. Зокрема, у випадках незаконного вивезення коштів за кордон з подальшою легалізацією, кіберзлочинів, зловживань у податковій сфері тощо [7].

Зважаючи на цифровізацію всіх сфер суспільного життя необхідно зазначити, що аналіз процесу використання цифровізованих явищ (штучного інтелекту, віртуальних підприємств, бізнес-сайтів тощо) свідчить про їх неоднозначність: крім незаперечних переваг (швидкість відповідних процесів, зручність, доступність, економічність), їм притаманні і ризики, пов'язані з недобросовісним та/або неконтрольованим їх використанням, що може спричинити матеріальні втрати та/або загрожувати безпеці людей [8, с. 60]. Зокрема, потужним ризиком цифрової трансформації економіки є зростання кіберзлочинності (крадіжки персональних даних, коштів із рахунків, збирання безлічі конфіденційної та комерційної інформації, блокування діяльності тощо), боротьбу з якою потрібно проводити як на особистому, так і державному рівні. Для досягнення максимального ефекту від цифровізації потрібно, щоб держава докладала максимум зусиль до інформування населення щодо цих ризиків, забезпечення консультаційною та технологічною підтримкою у впрова-

дженні та використанні захищених інформаційно-комунікаційних систем, інфраструктур, платформ, заохочування до самозайнятості, формування культури «навчання протягом усього життя» тощо [9, с. 175–176].

Загалом система заходів запобігання економічній злочинності включає: 1) економічні та управлінські заходи (удосконалення/оптимізація регулювання економічною діяльністю, підвищення рівня прозорості регулювання; створення сприятливих ринкових та інвестиційних механізмів та інститутів; економіко-правовий моніторинг сфери господарювання, в т. ч. фінансовий моніторинг); 2) кримінологічні заходи (перманентна оцінка стану економічної злочинності, моніторинг загроз та ризиків; прогноз розвитку; аналіз посткримінальної поведінки, нейтралізація загроз рецидиву, протидія супутнім злочинним проявам, в тому числі корупційній злочинності); 3) віктимологічні заходи (громадський контроль, підвищення юридичної та цифрової грамотності економічної поведінки, навчання безпечній поведінці тощо); 4) інноваційні технології – технологічності шахрайських схем повинні відповідати нові технології забезпечення безпеки комерційних розрахунків, користування електронними пристроями та інше, що обмежують або нейтралізують саму можливість шахрайства; 5) інформаційно-комунікативні заходи – внутрішньодержавна міжвідомча та інформаційна взаємодія спеціалізованих та неспеціалізованих суб'єктів протидії економічній злочинності; взаємний інформаційний обмін у межах міжнародних баз даних, зокрема бази Інтерполу I-24/7; 6) санкційні заходи – реалізація кримінально-правових заходів впливу на економічну злочинність; судовий порядок захисту та відновлення прав учасників господарських відносин; конфіскація злочинних доходів; відшкодування завданої шкоди [10, с. 168–170].

Боротьба із економічною злочинністю є особливо актуальною в період кризи та в умовах війни. Глобальний економічний простір та його невпинні виклики регулярно створюють нові можливості для розвитку шахрайства. На жаль, бізнесу потрібно більше часу, щоб

адаптуватися до ринкових змін, аніж шахраям, щоб вчасно використати зміни з метою власної наживи. Оскільки фінансовий вплив випадків шахрайства зростає в усьому світі, здатність ефективно реагувати на нього стає все більш важливою [11, с. 165].

При формуванні системи заходів запобігання та протидії злочинності у сфері економіки важливим є також врахування вимог міжнародних документів, і зокрема, положень Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності в частині протидії відмиванню доходів від злочинів [12].

Висновки. Підсумовуючи, необхідно зазначити, що відповідно до Стратегії національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни» [13] реалізація базових пріоритетів національних інтересів України забезпечуватиметься, зокрема, за такими напрямками: сталий розвиток національної економіки та її інтеграція в європейський економічний простір; захист особи, суспільства та держави від правопорушень, зокрема корупційних, забезпечення відновлення порушених прав, відшкодування заподіяної шкоди. Для реалізації положень вказаної стратегії необхідним є формування дієвої системи заходів запобігання та протидії економічній злочинності.

При цьому запобігання злочинності у сфері економіки, як і злочинності загалом – це винятково складна багаторівнева та різнопрофільна суспільна діяльність, яка має здійснюватися через системне застосування запобіжних заходів різного змісту та характеру, що мають єдине спрямування щодо перешкодження дії детермінантів цього виду злочинності та її проявів, передусім причин і умов останніх [2, с. 170]. Також відповідно до Концепції розвитку цифрових компетентностей [14] – цифровою компетентністю є динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, інших особистих якостей у сфері інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій. При цьому із збільшенням темпів розвитку цифрових технологій, впровадженням інноваційних рішень у всіх сферах суспільного життя виникає необхідність

у підвищенні якості підготовки працівників для створення можливості модернізації економіки країни відповідно до сучасних вимог.

Тому при формуванні системи заходів запобігання та протидії злочинності у сфері економіки важливим є врахування загальних процесів цифровізації, і зокрема, доцільним є розроблення методичних рекомендацій щодо

використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для підвищення рівня запобіжної діяльності відповідних суб'єктів запобігання злочинності (в т. ч. в частині підвищення професійного рівня працівників), розширення можливостей комунікації з громадськістю з вказаних проблем, впровадження практичного міжнародного досвіду.

Список використаних джерел:

1. Грицишен Д. О., Драган І. О., Цимбалюк В. С. Теоретично-правові аспекти протидії економічній злочинності в глобальному кіберпросторі. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2023. Вип. 36. С. 349–355. URL: <https://nzlubp.org.ua/article/download>.
2. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. К: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. Кн 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. 712 с.
3. Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2022 році. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/zvit-natsionalnoi-politsii-ukrainy-pro-rezultaty-roboty-u-2022-rotsi>.
4. Кримінологія: підручник / В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін.; за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкіна. Х.: Право, 2014. 440 с.
5. Про Бюро економічної безпеки України: Закон України від 28 січня 2021 року № 1150-IX. *Відомості Верховної Ради*. 2021 № 23. Ст.197. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text>.
6. Звіт про діяльність Бюро економічної безпеки України за 2022 рік. URL: <https://esbu.gov.ua/storage/app/sites/32/zvit-pro-diialnist-biuro-ekonomichnoi-bezpeky-ukrainy-za-2022-rik.pdf>.
7. БЕБ та OLAF домовилися про спільні розслідування. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/beb-ta-olaf-domovylysia-pro-spilni-rozsliduvannia>.
8. Вінник О. Переваги та ризики цифровізації економіки: проблеми правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 3. С. 56–62. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/3/11.pdf>.
9. Шевчук І. Б., Депутат Б. Я., Тарасенко О. Є. Цифровізація та її вплив на економіку України: переваги, виклики, загрози й ризики. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Випуск 47-2. С. 173–177. URL: https://financial.lnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2015/10/stattia_Shevchuk_Deputat_Tarasenko.pdf.
10. Організована та економічна злочинність / С. В. Ківалов, В. О. Туляков, Б. М. Головкін, Л. І. Аркуша, Т. В. Мельничук; В. І. Маркін, Д. Є. Крикливець); за ред. В. Тулякова. Електрон. вид. Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія», 2022. 292 с. URL: [http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/26025/Final%20text%8c.pdf?sequence=4&isAllo wed=y](http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/26025/Final%20text%8c.pdf?sequence=4&isAllo%20wed=y).
11. Нежива М. О., Мисюк В. О. Протидія шахрайству в умовах війни. *Бізнесінформ*. 2023. № 1. С. 160–166. URL: https://www.researchgate.net/publication/369196936_PROTIDIA_SAHRAJSTVU_V_UMOVAN_VIJNI.
12. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності. Прийнята резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text.
13. Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни»: затверджено Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>.
14. Концепція розвитку цифрових компетентностей: схвалено розпорядженням кабінету міністрів України від 3 березня 2021 р. № 167-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%d1%80#text>.

References:

1. Hrytsyshen, D.O., Drahan, I.O., & Tymbaliuk, V.S. (2023). Teoretychno-pravovi aspekty protydii ekonomichnii zlochynnosti v hlobalnomu kiberprostori [Theoretical and legal aspects of combating economic crime in global cyberspace]. *Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava. Seriiia ekonomichna. Seriiia yurydychna*. Vyp. 36. S. 349–355. Retrieved from: <https://nzlubp.org.ua/article/download> [in Ukrainian].

2. Zakaliuk, A.P. (2007). Kurs suchasnoi ukrainskoi kryminolohii: teoriia i praktyka: U 3 kn. [Course of modern Ukrainian criminology: theory and practice: In 3 books]. K: Vydavnychi Dim «In Yure», 2007. Kn 2: Kryminolohichna kharakterystyka ta zapobihannia vchynenniu okremykh vydiv zlochyniv. 712 s. [in Ukrainian].
3. Zvit Natsionalnoi politsii Ukrainy pro rezultaty roboty u 2022 rotsi [Report of the National Police of Ukraine on the results of work in 2022]. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/news/zvit-natsionalnoi-politsii-ukrainy-pro-rezultaty-roboty-u-2022-rotsi> [in Ukrainian].
4. Kryminolohiia: pidruchnyk (2014). [Criminology: a textbook] / V. V. Holina, B. M. Holovkin, M. Yu. Valuiska ta in.; za red. V. V. Holiny, B. M. Holovkina. Kh.: Pravo. 440 s. [in Ukrainian].
5. Pro Biuro ekonomichnoi bezpeky Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28 sichnia 2021 roku # 1150-IX [About the Bureau of Economic Security of Ukraine: Law of Ukraine dated January 28, 2021 No. 1150-IX]. Vidomosti Verkhovnoi Rady. 2021 # 23. St.197. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text> [in Ukrainian].
6. Zvit pro diialnist Biuro ekonomichnoi bezpeky Ukrainy za 2022 rik [Report on the activities of the Economic Security Bureau of Ukraine for 2022]. Retrieved from: <https://esbu.gov.ua/storage/app/sites/32/zvit-pro-diialnist-biuro-ekonomichnoi-bezpeky-ukrainy-za-2022-rik.pdf> [in Ukrainian].
7. BEB ta OLAF domovylysia pro spilni rozsliduvannia [BEB and OLAF agreed on joint investigations]. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/news/beb-ta-olaf-domovylysia-pro-spilni-rozsliduvannia> [in Ukrainian].
8. Vinnyk, O. (2020). Perevahy ta ryzyky tsyfrovizatsii ekonomiky: problemy pravovoho rehuliuвання [Advantages and risks of digitalization of the economy: problems of legal regulation]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. 3. S. 56–62. Retrieved from: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/3/11.pdf> [in Ukrainian].
9. Shevchuk, I.B, Deputat, B.Ya., & Tarasenko, O.Ye. (2019). Tsyfrovizatsiia ta yii vplyv na ekonomiku Ukrainy: perevahy, vyklyky, zahrozy y ryzyky [Digitization and its impact on the economy of Ukraine: advantages, challenges, threats and risks]. *Prychornomorski ekonomichni studii*. 47-2. S. 173–177. Retrieved from: https://financial.lnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2015/10/stattia_Shevchuk_Deputat_Tarasenko.pdf [in Ukrainian].
10. Orhanizovana ta ekonomichna zlochynnist (2022) [Organized and economic crime]/ S. V. Kivalov, V. O. Tuliakov, B. M. Holovkin, L. I. Arkusha, T. V. Melnychuk; V. I. Markin, D. Ye. Kryklyvets); za red. V. Tuliakova. Elektron. vyd. Odesa: Natsionalnyi universytet «Odeska yurydychna akademiia». 292 s. Retrieved from: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/26025/Final%20text%8c.pdf?sequence=4&isAllo wed=y> [in Ukrainian].
11. Nezhyva, M.O., & Mysiuk, V.O. (2023). Protydiia shakhraistvu v umovakh viiny [Anti-fraud in war conditions]. *Biznesinform*. 1. S. 160–166. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/369196936_PROTIDIA_SAHRAJSTVU_V_UMOVAH_VIJNI [in Ukrainian].
12. Konventsiiia Orhanizatsii Obiednanykh Natsii proty transnatsionalnoi orhanizovanoi zlochynnosti. Pryiniata rezoliutsiieiu 55/25 Heneralnoi Asamblei vid 15 lystopada 2000 roku [United Nations Convention against Transnational Organized Crime. Adopted by General Assembly resolution 55/25 of November 15, 2000]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text [in Ukrainian].
13. Stratehiia natsionalnoi bezpeky Ukrainy «Bezpeka liudyny – bezpeka krainy»: zatverdzheno Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 14 veresnia 2020 roku # 392/2020 [Ukraine's national security strategy "Human security – country's security": approved by Decree of the President of Ukraine dated September 14, 2020 No. 392/2020]. Retrieved from: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> [in Ukrainian].
14. Kontsepsiia rozvytku tsyfrovyykh kompetentnosti: skhvaleno rozporiadzhenniam kabinetu ministriv Ukrainy vid 3 bereznia 2021 r. # 167-r [Concept of development of digital competences: approved by order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 3, 2021 No. 167]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%d1%80#text> [in Ukrainian].